

Dyrenes Beskyttelse
Sekretariatet

2. juni 2010

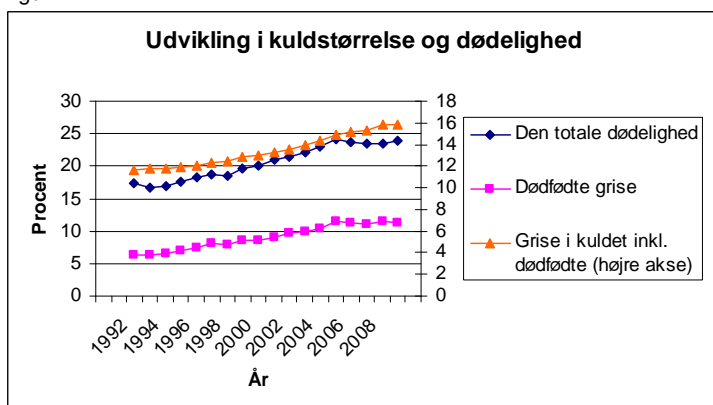
Fakta om avl for større kuld og pattedrisedødelighed

DR TV avisen satte 17-18. maj fokus på avl for store kuld og pattedrisedødelighed. Der afholdes åbent samråd i Fødevarerudvalget 9. juni. I det følgende angives først fakta om avlen og pattedrisedødeligheden. Efterfølgende kommenteres de myter og påstande, der gentagne gange har været fremført i debatten.

Avl for store kuld og dødelighed hos grise

Siden 1992 har Danavl fokuseret på, at søerne skal føde flere grise. Det har medført en stigende dødelighed hos pattedrisedødeligheden. Der fødes i gennemsnit 16 grise og i nogle kuld helt op til 24. Jo større kuld, jo flere undervægtige og svage grise, hvoraf en stor del ikke overlever ikke fødslen. Og ellers er i overhængende fare for at bukke under i konkurrencen ved soens yver, som er alt for lille til de mange grise. Udviklingen fremgår nedenfor.

Figur 1

(Kilde: Data fra Videnscenter for Svineproduktions årsberetninger).

Den totale dødelighed er mest retvisende

Dødelighed hos pattedrisedødeligheden kan opgøres i

- Dødfødte = andel af kullet, der er dødfødte
- Dødelighed blandt levendefødte = andel af kullet der er født levende, men dør inden fravæning
- Den totale dødelighed = andel af kullet, der dør inden fravæning (dødfødte og levendefødte)

Det er mest retvisende at benytte den totale dødelighed, hvor alle døde grise tælles med uanset, om de er vurderet som dødfødt eller død efter fødsel af svinepasseren. Fødslen af den enkelte gris overværes sjældent. I mange besætninger føder op mod 80 % af søerne udenfor normal arbejdstid. I arbejdstiden er bemanningen meget lav (der bruges om dagen 2-4 min per so inkl. grisene). Svinepasseren vurderer først, når grisen findes - ofte mange timer efter døden er indtruffet - om den var dødfødt, eller var født levende og siden døde. Adskillige undersøgelser viser, at vurderingen er meget usikker. Danske og udenlandske eksperter anbefaler derfor, at man anvender den totale dødelighed.

Både flere ”dødfødte” og stigende dødelighed blandt ”levendefødte”

Uden hensyntagen til ovenstående har det i debatten været fremført, at dødfødte grise udgør et problem, som ikke er direkte knyttet til avl og kuldstørrelse. Og at dødeligheden i farestalden længe har ligget konstant på 12 %. Selv hvis svinepasserens klassificering af grisene tages for pålydende, er disse udsagn ikke korrekte. Siden avlen for flere grise i kullet satte ind, er den andel af grisene, der klassificeres som dødfødte godt fordoblet fra 6 % i 1992 til 11 % i 2009. Det er dokumenteret, at der i store kuld er flere undervægtige grise og at undervægtige grise oftere er dødfødte. Dødeligheden blandt de grise, der er klassificeret som levendefødte beregnes traditionelt som andelen af grise der dør af de levendefødte grise. Denne metode er benyttet af Videnscenter for Svineproduktion i hidtidige årsberetninger og publikationer. Efter denne metode er dødeligheden blandt de levendefødte steget fra 12 % i 1992 til 14 % i 2009. Efter der er kommet fokus på problemet har erhvervet indført en ny beregningsmetode. Her beregnes dødeligheden blandt de levendefødte som dødeligheden af alle de fødte grise, d.v.s. også af de dødfødte. Det er ikke en korrekt fremgangsmåde, da de dødfødte grise ikke er i risiko for at dø og derfor ikke kan tælle med i dødelighed blandt levendefødte. Problemstillingen belyses simplest og mest retvisende ved at anvende den totale dødelighed.

Figur 2. Døde pattegrise i en container

Udviklingen er ikke vendt

Den totale dødelighed er i takt med den stigende kuldstørrelse kommet op på 23-24 %, hvor den har ligget relativt konstant de sidste 5 år. Til trods for at avlsmålet i 2004 blev ændret, så der ikke bare avles efter antal levende grise ved fødslen, men antal levende grise 5 dage efter fødsel (LG5). Siden avlsmålet blev ændret er dødeligheden steget med 1 %, og der er altså ikke tale om, at kurven er knækket. Argumentet er, at det tager tid før avl slår igennem. Af kurvens forløb før 2004 ses, at kuldstørrelse er et meget effektivt avlsmål. Ved satsning på mindre kuld ville mindre dødelighed kunne opnås langt hurtigere end avl, hvor der fortsat avles efter større kuld, blot 5 dage efter faring i stedet for ved faring. At kuldene bliver fortsat større fremgår af en nyhed på Videnscenter for Svineproduktions hjemmeside 29. marts. Der ligger allerede 1-1,5 gris i generne i avlsbesætningerne, som når produktionsbesætningerne de næste år.

I store kuld er grisene udsatte

Årsagen til at der dør mange grise i store kuld er

- Jo større kuld, jo længere varer faringerne
- Jo større kuld, jo flere små og skravlede grise
- Jo større kuld, jo større konkurrence ved soens yver
- Især når antal grise overstiger antal patter hos soen
- Inden der gribes ind (kuldudjævning eller ammesøer) er misforholdet mellem antal grise og antal patter ofte meget stort

Hårdt pres på ammesøer

Selvom mange af grisene dør, er der stadig flere grise, end søerne selv kan passe. Ammesøer giver die først til deres egne grise og efterfølgende til overskydende grise fra andre søer. Ammesøer får forlænget deres ophold i trange farebokse til op mod to måneder. Farebokse, der kun er få cm større end søernes egne kroppe og forhindrer opfyldelse af stort set alle adfærdsmæssige behov. En opstaldningsform, som omfattende dokumentation viser, er meget lidelsesvoldende for søerne. Det anslås, at 10-15 % af søerne bruges som ammesøer. Videnscenter for Svineproduktion skriver 29. marts på sin hjemmeside, at man skal regne med endnu flere ammesøer i fremtiden, fordi kuldstørrelsen som følge af avlen vil blive ved med at stige.

Bevidst kalkulerer med høj dødelighed er et etisk problem

Avl, hvor der bevidst kalkuleres med et stort antal grise, der ikke er egnede til at leve, er etisk problematisk. Som situationen er nu, kalkulerer man med en høj andel af grisene som dødfødte og svagfødte/undervægtige og accepterer stor konkurrence ved yveret. Selvom der dør mange grise, medfører avlen nemlig, at der produceres flere fravænnede grise, så det samlet kan betale sig. Hvis dette ikke var tilfældet havde man allerede ændret avlsmålet til direkte avl for færre grise. At der er tale om velovervejede accept af, at avlen medfører fødsel af grise, der ikke er levedygtige, understreges af en ny anbefaling fra Videnscenter for Svineproduktion. Det anbefales, at grise under 700 g slås ihjel, da det ikke kan betale sig at forsøge at få dem til at overleve. De skal ifølge erhvervet aflives af etiske årsager. Ud fra et etisk hensyn giver det mere mening at avle for mindre kuld med større og mere levedygtige grise i stedet for at slå grise ihjel.

Avlen harmonerer dårligt med lovgivningen

Avlen harmonerer dårligt med Bekendtgørelse om mindstekrav til beskyttelse af landbrugsdyr, §17:

"Der må ikke anvendes naturlig eller kunstig avl eller avlsmetoder, der påfører eller kan påføre de berørte dyr smerte, skade, lidelse, angst, varigt men eller væsentlig ulempe".

Bestemmelsen om avl i den danske lovgivning er indført som konsekvens af EU direktiv 98/58/EF fra 1998. Året før udtalte EU's eksperter vedrørende dyrevelfærd i en rapport bestilt af EU kommissionen, at de undervægtige grise og den højere dødelighed ved avl for store kuld udgør et meget alvorligt velfærdsproblem. Og anbefalede at avlen fremover blev indrettet,

Figur 3. So med 15-16 pattegrise. Det er trængsel og konkurrence ved yveret og det er svært for grisene at komme til at die.

så der ikke skete en stigning i andel af pattegrise, der lider og dør. Det taler for, at bestemmelsen omfatter grisene. Fødevarestyrelsen kontrollerer bestemmelsen ved i sin chek-liste til brug for velfærdskontrol i besætningerne at afkrydse om: "der er forhold, der tyder på, at der anvendes naturlig/ kunstig avl eller avlsmetoder, der påfører eller kan påføre lidelse eller skade". Til trods for dette har Fødevarestyrelsen ikke foretaget en eneste politianmeldelse eller indskærpelse for manglende overholdelse. EU direktivet er et minimumsdirektiv, hvor medlemsstaterne er forpligtiget til at fastsætte og kontrollere nationale regler, så direktivets målsætning overholdes.

Løsningen er avl for et antal grise søerne selv kan passe

EU's eksperter vedr. dyrevelfærd anbefaler i 2007, at der avles efter et antal grise, som søerne selv kan passe. Med mindre kuld vil grisene blive stærkere og mere robuste. Samtidig opnås mindre konkurrence mellem grisene og søer vil ikke længere skulle bruges som ammesøer.

Myter og fejlinformationer

I debatten om avl for mange grise og dødelighed hos pattegrise har der været fremført mange myter og fejlinformationer.

Aflivninger løser ikke problemet

Det har været hævdet, at en den høje dødelighed hos pattegrise ikke udgør et etisk/dyrevelfærdsmæssigt problem, når blot grisene aflives, så de ikke lider. En forestilling om, at de mange millioner grise ikke lider, fordi de aflives, er helt ude af trit med virkeligheden. Rettidig aflivning kræver overvågning af sårbare grise,

men i mange besætninger føder op mod 80 % af søerne udenfor normal arbejdstid. Om dagen er bemandingen meget lav (der bruges om dagen 2-4 min per so inkl. grisene). Nyfødte grise tilbringer derfor mange timer, hvor adgang til livsvigtig råmælk og varme for nogle er så godt som umulig på grund af konkurrence ved yveret. Uden at der er personale til at gribe ind. Nogle dør allerede her af sult eller kulde, mens andre får den dårlige start i livet, som gør at de siden bukkes under. Af sig selv eller ved aflivning, når staldpersonalet en sjælden gang kommer forbi og konstaterer, at en gris er ved at stå helt af.

Undervægtige grise har nedsat chance for at overleve, og erhvervet anbefaler øjeblikkelig aflivning af grise under 700 g. Men den anbefaling omfatter kun hver ottende af de grise, der vil dø inden der er gået 4 uger, og ingen ved om anbefalingen følges. Godt landmandskab tilsiger selvfølgelig, at man søger at få mange grise til at overleve og ellers afliver dem rettidigt. Men landmanden er kommet på umulig opgave med så mange sårbare grise og så lidt tid til at passe dem. Dette bliver også udtryk af nogle af producenterne (f.eks. Bernhard Mortensen med en meget stor svineproduktion, interviewet af P1 18. maj 06.40).

Dyreværnsloven gælder i stalden, selvom der dør dyreunger i naturen

Det har været hævdet, at dødeligheden hos pattegrise ikke er problematisk, fordi der dør endnu flere dyreunger i naturen. Dødeligheden hos vildtlevende vildsvin, den nærmeste slægtning til tamsvinet, kendes ikke. Udmeldingen må basere sig på et mere generelt indtryk af dødelighed i dyreverdenen, og der dør da også mange haletudser, fugleunger, harekillinger og dådyrkid. Men når mennesker holder dyr, er det ikke længere naturen, der råder. Det er vedtaget i dyreværnsloven, hvor der står, at dyr skal behandles forsvarligt og beskyttes bedst muligt mod smerte, lidelse, angst, varigt mén og væsentlig ulempe, og at enhver, der holder dyr, skal sørge for, at de behandles omsorgsfuldt. Bagatellisering af den fremavlede høje dødelighed i stalden ved henvisning til død og lidelse i naturen, er uforeneligt med fundamentet i dyreværnsloven: Mennesker har ansvar for dyr i deres varetægt. Argumentet om større dødelighed i naturen er først blevet fremført af formanden for Dyreetisk råd. Argumentet forekommer ikke konsekvent i forhold til, at Dyreetisk råd i 1993 med samme formand udtalte, at det er af væsentlig betydning, at der i avlsarbejdet tages hensyn til at udvikle sunde og harmoniske dyr. En dødelighed hos pattegrise på 24 % er ikke et sundhedstegn.

Alternativ produktion efterspørger mindre kuld og mindre dødelighed

Det har været hævdet, at dødeligheden i frilands- og økologiske besætninger er højere end i konventionelle, og at det derfor (især) er de alternative produktioner, der har et problem. Der er ikke opdaterede opgørelser af pattegrisedødeligheden i økologiske og frilandsbesætninger. I 1999 var der samme dødelighed i økologiske og frilandsbesætninger som i konventionelle (total dødelighed på 18-19 pct.). Økologisk Landsforening vurderede i 2005, at dødeligheden blandt de levendefødte var på ca. 14 pct. svarende til dødeligheden i konventionelle besætninger.

Med stigende kuldstørrelse kan det ikke udelukkes, at dødeligheden i de alternative produktioner er steget. Det skyldes især to forhold:

- Der er kun et avlsselskab på markedet i Danmark: Danavl. Her avles kun på søer med meget store kuld. Dette afgøres formentlig af "udbud og efterspørgsel". Den alternative produktion udgør omkring 1 % af søerne. Selvom denne produktion er interesseret i søer med mindre kuld med meget levedygtige grise og mindre konkurrence ved yveret, så udgør det en meget lille efterspørgsel. Danavl har tilsyneladende ikke været interesseret i/fundet det rentabelt at lave en linje af søer til disse producenter. Systematisk avl er endog meget omfattende og de alternative produktioner har ikke mulighed for selv at gennemføre den. De må derfor benytte de dyr, som har de af Danavl bestemte gener.
- Når søerne føder så mange grise, må der anvendes ammesøer. Ammesøer kan kun bruges, hvor søerne kan tvinges til at modtage de fremmede grise. Dette sker via fiksering i den konventionelle produktion, mens søerne i den alternative produktion har et mere naturligt liv med bevægelsesmuligheder. Søerne kan altså ikke tvinges til at acceptere de fremmede grise og brug af ammesøer lader sig meget dårligt gennemføre.

Den alternative produktion har i lighed med grisene i den konventionelle produktion brug for, at EU-eksperternes anbefaling om ikke at avle for flere grise, end søerne selv kan passe, bliver fulgt.

Sammenligning med andre lande kan ikke ske retvisende

Den høje dødelighed er søgt bortforklaret med højere dødelighed i andre lande med mindre kuld størrelser. Det er desværre ikke muligt at foretage retvisende sammenligning mellem lande til belysning af avl for kuld størrelse og dødelighed. Det skyldes følgende forhold:

Den totale dødelighed kendes sjældent

Det er nødvendigt, at bruge den totale dødelighed for at få et retvisende billede. Det fremgår f.eks. af, at man finder en lidt højere dødelighed i Norge og Sverige, når man alene ser på dødeligheden blandt de levendefødte, mens man finder en lidt højere dødelighed i Danmark, når man ser på den totale dødelighed. Det kan skyldes, at landmændene vurderer tidspunktet for død forskelligt (før/efter fødslen). Eller det kan være fordi, mindre stressede søer føder færre dødfødte grise (fiksering er forbudt i Norge og Sverige). Herved bliver der færre dødfødte, men flere grise, der kan dø efter de er født, og dødeligheden kommer til at fremstå stor, hvis man alene ser på de levendefødte. Desværre er der i produktionerne som oftest fokus på dødeligheden blandt de levendefødte og totaldødeligheden er vanskeligt tilgængelig eller slet ikke registreret.

Væsentlige forskelle i hold af svin

Mellem lande er der mange væsentlige forskelle, som kan påvirke dødeligheden. Det gælder eksempelvis hvor meget tid, der bruges på at passe grisene, opstaldning, fodring og sygdomsbilleder/infektionspres. Det gør sammenligning mellem lande meget vanskelig. Et eksempel er Brasilien. Brasilianske søer føder gennemsnitlig 11 levende grise, mens de danske søer føder 14. Dødeligheden hos de levendefødte er godt det halve i Brasilien af, hvad den er i Danmark. Der bruges imidlertid også fire gange så lang tid på pasningen af dyrene, hvorved der kan ske en helt anden overvågning. Det giver derfor ikke mening at sammenligne de to landes dødelighed og alene tilskrive forskellen avl og kuld størrelse.

Der fødes også for mange grise i en del andre lande

Hvis man sammenligner alene med lande, hvor pasning, opstaldning, sygdomspres m.v. kunne tænkes at tåle sammenligning, så vil der ofte være tale om lande, hvor søerne også føder store kuld (om end de ikke føder helt så mange som de danske). Da der samtidig som oftest ikke er tradition for at bruge ammesøer, kan det forklare en dødelighed, der er sammenlignelig med den danske med brug af ammesøer. Det forhold at andre lande har en høj/højere dødelighed som følge af store kuld uden brug af ammesøer, gør det ikke acceptabelt, at Danmark har en høj dødelighed med brug af ammesøer.

Sammenligning over tid i Danmark er mest relevant

En vurdering af udviklingen over tid i Danmark er relevant, når det drejer sig om en periode der er sammenlignelig i pasning, opstaldning og sygdomsbillede for søer og pattegrise. Det gælder perioden fra 1992 og frem, hvor der har været avlet systematisk for flere levende grise i kullet. Man kan derimod ikke foretage en sammenligning med data, der ligger meget længere tilbage, som f.eks. data fra 1960 - 1970'erne. Den parallelle stigning i dødelighed og kuld størrelse fra 1992 til 2004 peger på avlen som forklaring på den stigende dødelighed. Dette bekræftes af udviklingen efter 2004, der tyder på, at ændring i avlsmål i kombination med massivt brug af ammesøer har medført, at dødeligheden nu er stagneret på hver fjerde gris.

Figurer i denne tekst må anvendes af Fødevarerudvalgets medlemmer og partiernes dyrevelfærdsordførere.